

JOŠ O POČECIMA MUZEJA

SILVIO BRAICA
Etnografski muzej Split
Iza lože 1
HR-21000 Split

UDK 069
Stručni članak
Professional paper
Priljeno: 29. 09. 2003.

Zbog posvemašnjag neshvaćanja ili pak negiranja povijesne problematike i ignoriranja tekstova koji nastaju u muzeju ili od strane bivših zaposlenika muzeja, mnogi stručnjaci nalaze "povoda i razloga" pisati o povijesti Etnografskoga muzeja Split. Iako najvažnije dokumente čuva upravo ova ustanova, rijetki su oni koji u njenim okvirima traže pojašnjenja za pojedine probleme u istraživanju povijesti muzeja i grada Splita. Ignoriranje stručnjaka muzeja pak dovodi do toga da se povijest muzeja i njena osnivača prikazuje u najmanju ruku preplitko ili netočno.

Donosimo ponovo i popis literature stručnjaka muzeja na spomenutu temu povijesti muzeja ili njena osnivača, osobito kao podsjetnik za one koji su "zaboravili" te radove u citiranju literature (nipošto i u citiranju u svojim tekstovima), te njihove dijelove koristili kao svoje vlastite dosege u istraživanjima.

Da više ne bilo spora, ovdje ćemo predočiti (citirati) većinu nama poznatih dokumenata koji se vežu kako za povijest Muzeja tako i za povijest njegova osnivača Kamila Tončića. Također će se upotrijebiti i mnogo materijala iz kataloga *90 godina Etnografskog muzeja Split. 1910-2000* i istoimene izložbe, koja se, eto, tako brzo "zaboravila" (Braica 2000).

Osnutak Muzeja u kući "Bartulica" na Lučcu

Prvi tragovi nastajanja muzeja se nalaze u školskim izložbama koje su se organizirale pri ljetnim praznicima u školskoj zgradi. Tako se 1908. godine organizirala prva zabilježena izložba Obrtne strukovne škole:

- *"Školska izložba.*
Na koncu školske godine bila je otvorena u javnoj risarskoj dvorani izložba nekih radnja, izvršenih od učenika i učenica tekom školske godine. Od 5 do 12 jula bio je otvoren pristup mnogobrojnome općinstvu, koje je pokazalo živa zanimanja za izložen rad a uslijed toga i shvaćanja o važnosti ovog zavoda" (Program 1908).

Nakon toga, slijedeće godine - 1909., ponovo imamo trag o školskoj izložbi:

- *"Školska izložba.*

Na koncu školske godine bila je otvorena izložba odabranih radnja, koje su izvršili učenici i učenice zavoda.

Risanje i radnje raznih struka bile su smještene u tri dvorane.

U javnoj risarskoj dvorani bile su izložene risarije gradjevni i zanatlijskih struka, brodogradnje i prostoručnog risanja, modelovanja i kroja.

Dvorane prvog i drugog razreda bile su zapremljene radnjama rubenine i gospojinskih odijela.

Od 4. do 11. jula bio je otvoren pristup lijepom broju općinstva, koje je pokazalo zanimanja za izložene radnje i ojačalo interes za ovu školu" (Program 1909).

Izložbu je tada očito pohodio slavni splitski gradonačelnik:

- *"8. jula 1909. – Gosp. dr. Vicko vitez Mihaljević, načelnik grada Splita i narodni zastupnik, u pratnji občinskog prisjednika dra. Gaja Bulata" (Program 1909).*

Za godinu 1910. o izložbi je već opširniji izvještaj, što dovoljno govori o značaju i položaju muzeja u osnivanju:

- *"Izložba.*

I ova školska godina zaključena je izložbom, jer kao što su pojedine izložbe ogledalo napretka u nekoj grani kulture, civilizacije jednoga naroda ili epohe, tako je i školska ogledalo škole.

Izložba se je otvorila dne 3 jula 1910. sa govorom upravitelja u prisustvu odličnih pozvanika, učiteljskog zbora te jednog dijela učenica, koje otpjevaše tri narodne skladbe, a trajala je do 17 jula, brojno posjećena od gragjanstva, a bilo je i izvanjskih posjetitelja.

Ova je izložba svojim opsegom i raznovrsnošću, odgovarala napretku zavoda kroz školsku godinu 1909-1910. Zauzimala je oba poda kuće Bartulica, ali radi malog prostora i odmjerena vremena, nije se izložilo sve što se moglo, niti se je dalo izložene predmete razvrstati skroz sistematično, radi spomenutog razloga, te zahtjeva estetskog izgleda.

Na I. podu ispunjene su bile sve tri dvorane: u prvoj na desno od ulaza, izložili su majstori drvodjelske radionice, i to u jednom pregratku fino pokućstvo za blagovaonicu a u drugom za kuhinju. Bilo je i pojedinih komada izloženih od učenika šegrtske radionice i kao i predmeta sa ornamentima po metodi griskanja kiselinom, od učitelja Giassich-a. Zidovi su bili dekorirani slikama iz istog tečaja, te lijepim radnjama učenica slikara Vidovića.

U suprotnoj dvorani smješteni su modeli i nacrti škole za brodogradnju učitelja Menetta te konstruktivno crtanje učenikâ graditeljskog tečaja (učitelj Botić) te prostoručne risarije aplikacijom raznobojnog papira, učenica školskog obrtnog usavršavanja, što je poučavao učitelj Bašković.

U trećoj je dvorani bilo izloženo vezivo učenica u narodnom stilu

(tečaj opd upravom učit. Milinković, učiteljica Karlovac), krasne i drogocijene čipke (učiteljica Juch), zbirka uzoraka za poliranje drvla sa opisom postupka (učitelj Kresnička). Nadalje konstruktivno risanje učenika prof- ing. Marki i učitelja Kost, dekorativke slikarije bojama i ugljenom pa strukovno crtanje za pokućstvo (učitelj Giassich), risarije olovkom i kredom (slikar Vidović) a napokon druge slike po slobodnim metodama s bojama i tušom (učitelj Bašković). U ovoj su dvorani i dva lijepa kipa što ih je modelovao učenik Penić, dočim se je treći nalazio u dvorani za pokućstvo.

U desnoj dvorani II. poda, bilo je 38 lutaka na kojima su naučena ženska odijela izragjena od učenica kroja i šivanja te nekoliko komada bez lutaka. Takogjer je bilo različitih 'uzornika', obilatih svezaka risanja kroja, sve radnje učenica ove sekcije (učiteljice Akčić, Branković, Pospišil i Šindler).

U lijevoj dvorani izložila je škola za kroj i šivanje rublja mnogo raznovrsnih i ukusnih radnja (učiteljice Häcker i Smolčić) te risarije i aplikacije za rubeninu i gornja odijela (učitelj Bašković).

Kuhinja i blagovaonica bile su takogjer pristupne općinstvu, a u blagovalištu se ovoga puta izložile zlatarske radnje u filigrani te drugi zlatni i srebrni predmeti u narodnom stilu, jer se za ove stvari nije našlo prikladnijeg mjesta. Učenice škole za kuhanje i kućanstvo, izložile su mnogo staklenki ukuhanog i konzerviranog voća i zelenja (učiteljica Budić).

Uza sve obilje i raznovrsnost ove školske izložbe, najviše je svraćao pažnju općinstva veliki odio za narodne radnje u kome je bilo sabrano mnoštvo predmeta pučke kućne industrije, skoro iz sviju krajeva Dalmacije. Ovaj je dio bio nešto posebna i smješten u velikoj javnoj dvorani risanja, razdijeljenoj u tri glavna pregratka. Uza zidove i ošite, bili su smješteni mnogi stolovi, a sve je bilo obilno ali i ukusno prikriveno raznovrsnim narodnim tkivom i vezivom, megju kojima je bilo nešto radnja i iz Hercegovine. Bile su i dvije lutke u potpunom narodnom odijelu.

Posebni mali odio ispunjale su rezbarije u drvu, koje su se još i tamo amo po dvorani ukusno porazmjestile.

Bilo je krasnih radnja i iz starijeg doba sa originalnim narodnim ornamentima, nu nešto malo i takovih, na kojima se već opaža kvarenje narodnog stila i ukusa, te su odmah upadali u oko svojom banalnošću radi česa je ovaj dio bio veoa instruktivan za one što poznaju i ljube narodno umjeće.

Posebnu grupu sačinjavali su nakiti i oružje alkarskog društva u Sinju, a od osobite su vrijednosti zbirke učiteljice Hosman i Miš iz Dubrovnika, te aplikacije narodnog tkiva tkalje Rašković iz Drniša, na moderne solonske potrepštine. U dvorani je, na primitivnoj pučkoj 'tari' (krosnu, stanu) za vrijeme cijele izložbe, tkala jedna djevojka iz vrličke krajine, te su posjetitelji imali prilike vidjeti, na

kakovoj se jednostavnoj spravi izragjuju one lijepe stvari.

Mnogi su se privatnici spremno odazvali pozivu upraviteljstva škole, te pozajmili svoje najbolje stvari za ovu izložbu, a neki, i to najmanji dio, bio je kupljen.

Ovi su se narodni radovi kupili za početni materijal obrtno-etnografskog muzeja Dalmacije u ovoj školi, koji može da postane jakim faktorom za razvitak originalne domaće a istodobno moderne umjetnosti. Ovo bi moglo pribaviti blagostanje dobru dijelu naroda, a istodobno bi pomoglo sačuvati od propasti ovu pučku umjetnost, što bi donijelo koristi i u narodno-kulturnom pogledu.

Svakako, zanimanje je pokrajine za ovaj dio izložbe od velike znamenitosti, navješćujući čas, kada će naša domaća umjetnost i domaći obrt postati ne samo opće narodnim, već sa svojom spretnošću i ljepotom nametnuti i drugima, a o tome će ova škola svim marom raditi i u buduće, s nadom u pripomoć sviju staleža i vlasti" (Program 1910).

O toj važnoj utemeljiteljskoj izložbi Stjepan Roca 1910. godine u Narodnom listu piše:

- *"U času najživlje borbe između dvie oprečne ideje, kad su duhovi s jedne i s druge strane bili uznemireni i zabavljeni agitacionim radom; u času kad se je samo govorilo o postojećoj političkoj borbi i izborima, kad je cio Split bio u nekoj južnjačkoj nervoznosti, u tom istom Splitu, u jednom njegovom predgrađu Lučcu, u tišini, mirno, dostojanstveno razvijao se jedan kulturni rad, kojemu je svrha, da kulturno osnaži naše društvo. Dneva 3 ov. mj. otvorila se izložba, koja je po svojoj obsežnosti i različnosti riedkost u našoj Dalmaciji. Izložbu je priredila c. k. graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu. Rad malenih prostorija izložilo se je ono što je glavnije. Gledalac ne zna čemu da se više divi, da li bogatstvu materijala, predmeta izloženih, ili ti njihovoj umjetničkoj izradbi. Ovo je treća izložba što priređuje obrtnička škola, samo što ovaj put imade više odjela, a osobito iztičemo onaj, u kojemu su izloženi predmeti narodne kućne industrije u Dalmaciji. Otvor je sliedio u 10 sati u jutro uz prisustvo nastavnika i učenica istog zavoda i zastupanih vlasti. U otvornom govoru direktor iste škole radišni i zauzetni gosp. inžinir Tončić iztakao je znamenitost izložbe i onog njenog odjela, u kojem je izložena narodna umjetnost, tkivo, vezivo, rezbarije i t. d. Sa najvećim oduševljenjem govorio je o umjetničkoj duši naših seljaka i seljakinja i apelirao je na inteligenciju, prosvjetne institucije i cielo kulturno društvo, da se spasi narodno blago, njegova umjetnost. Iztakao je kako će obrtnička škola živo nastojati da aplicira ornamente narodne na salonske predmete i rekao je, da ako ovaj narodni odjel ne stoji u užem savezu sa učeničkim radnjama, ima tu koristnu svrhu, da bude zametak etnografsko-obrtnom muzeju, bez kojeg ne može biti naša škola i*

bez koga da je teško zamisliti uspješnu akciju za unapredjenje domaćeg obrta. Kad je svršio, nastalo je burno odobravanje, a tad ženski zbor, učenice istog zavoda, opjeva precizno i čuvstveno "Zbor Hrvatica" iz opere "Porin", "Predivo je prela" i "Igra kolo, skočimo bolje", pod upravom darovitog Hatzea (...)" (Roca 1910).

Iako u muzeju ne postoji konkretni akt o osnivanju, taj početak jasno se vidi nekoliko mjeseci kasnije kada u mjesecu studenome 1910. godine Kamilo Tončić, direktor muzeja, traži od Zemaljskog odbora Kraljevine Dalmacije u Zadru stalnu godišnju dotaciju, što na kraju odobrava centralna vlast u Beču. Tako postoji zapisnik Zemaljskog odbora iz 28. studenoga 1910. godine, koji glasi (Gajo Bulat iz dokumenta je nećak poznatoga narodnjaka Gaje Bulata!):

- *"Gospodin narodni zastupnik dr. Gajo Bulat u sjednici u oktobru za Sabora dalmatinskoga stavio je predlog: "Neka visoki sabor izvoli zaključiti da se već ustanovljenom 'Pokrajinskom muzeju za narodni obrt i umjetnost' u Splitu, dade za razdoblje od 10 godina iz zemaljskih sredstava subvencija od 5000 Kr." Ovaj predlog koji je bio od Sabora upućen financijskome odboru, bio je sa strane istoga povraćen saboru, zaključkom "Da se predlog dra Bulata o stalnoj pokrajinskoj subvenciji Pokrajinskomu muzeju u Splitu za narodni obrt i umjetnost izruči Zemaljskom odboru, nalogom da stupi u pregovore sa vladom, ne bi li ova doprinijela koju godišnju svotu u ime subvencije tom Pokrajinskom muzeju za narodni obrt i umjetnost u Splitu, pa da prema tome i prema financijskim prilikama i sa svoje strane učini što je moguće u korist predloga i izvijesti." (...)."*

Sam Tončić o osnivanju muzeja piše u svome tekstu "Pokrajinski muzej za narodni obrt i umjetnost u Spljetu":

- *"Mjeseca jula 1910., u č. k. graditeljskoj, zanatlijskoj i umjetničkoj školi u Spljetu, priredila se učenička izložba, kao što se običavalo svake školeske godine, od njezina postanja. No ovaj put izložba bijaše proširena velikim odjelom za umjetne narodne radnje i baš tome odjelu dalo je Ravnateljstvo osobitu važnost, kao početku nove akcije, ne samo za specijalne svrhe škole, već i za razvitak ukupne domaće kulture i domaćeg gospodarstva. Već nekoliko mjeseci prije, pisac ovog članka, nešto putujući i osobno, a nešto pismeno, obratio se znatnom broju osoba od utjecaja, širom pokrajine, radi sakupljanja zgodnih predmeta za ovaj odio izložbe. Još tom prigodom, u pozivima za saradnju istaklo se, da će izložba osim informativnog karaktera, koja i u najboljem slučaju imade samo prolaznu vrijednost, nastojati, da postane temeljem jednog m u z e j a za narodni obrt i narodnu umjetnost(...)*

Za prvi pokušaj bilo je materijala dosta, te se mogla njime ispuniti jedna velika dvorana ove škole, razdijeljena zbog boljeg prijegleda na više manjih odjela" (Tončić 1913).

Kako je rečeno, Beč odobrava subvenciju te muzej počinje svoj kontinuirani rad. Godine 1913., u popratnome dopisu koji šalje uz muzejski statut, Ministarstvo za javne poslove u Beču odobravanje stalne subvencije muzeju uvjetuje razjašnjavanjem dvaju pitanja -

1. hoće li "zemlja" godišnje predavati stalnu subvenciju od najmanje 3000 K. i
2. koji utjecaj se dopušta državi, odnosno Ministarstvu, na upravljanje Muzejom.

Prvo pitanje se razlaže i utvrđuje da subvencioniranje od strane zemlje još nije regulirano, a za drugo pitanje se utvrđuje:

- *"Vrsta i obuhvaćanje državnog utjecaja na upravljanje Muzejom još nisu određeni; o ovom se umoljava namjesništvo, dati nalog uzorkom Statuta muzeja. U hrvatskom bi sastavljenom Statutu smjelo biti govora o državnom utjecaju na upravljanje Muzejom; za ispitati je, da li su za to namijenjena ovlaštenja državne uprave dostatna".*

I, za kraj ovih pregleda treba vidjeti što se o programu kaže 1911. godine:

- *"Izložba.*
Izložba učeničkih radnja izvedenih kroz ovu školsku godinu, po redu četvrta, započela je na 20 jula i trajati će do 29 jula, inkluzivno.
Držala se u kući Bartulica i bila je podijeljena na tri glavne skupine: U prizemlju je izložila kiparska i klesarska škola te javna dvorana risanja; na prvom podu škola za pravljenje odijela, za šivanje rublja, tečaj za modiste te škola za brodograditelje i zidare; na drugom podu majstorska škola za gradjevno i pokućstveno drvodjelstvo i strukovna radionica za drvodjelstvo i tokarstvo.
Dvorana u prizemlju, bila je pregradjena u dva glavna odjela. U odjelu za klesarstvo i kiparstvo, bio je postavljen potpun nadgrobni spomenik u modernom stilu, učeničke radnje za modelovanje i figuralnu plastiku od gipsa, gline i drva, risarije što se odnose na ovakove radnje, rezbarije na drvu aplikacijom narodnih ornamenata, te uzorci raznovrsnog dalmatinskog mramora i kamena u ugladjenim kockama i pločama.
Drugi je odjel bio pregradjen u više prostorija: U trima su učeničke slike i risarije, na ulje, akvareli, ugljenom, olovkom, i perom i to iz naravi i modela, pejzaži, portreti, dekorativne slikarije i t. d.
U četvrtom su pregratku bile dekorativne slikarije u bojama i stručni nacrti javne dvorane risanja različitih zanata.
Na I. podu, u dvorani gdje su izložene radnje škole za pravljenje

odijela, bilo je 35 lutaka obučenih u raznovrsna gospojinska i dječja odijela, mnoga urešena aplikacijama u narodnome stilu. Ovdje je i veliki broj risarija i aplikacija 'soutasom' i raznovrsnim materijalom za ures odijela, što se većinom baziraju na pučkoj ornamentici. Bilo je izloženo i drugih metodično ispunjenih albuma za risanje kroja, te priličan broj ženskih šešira, raznovrsnih oblika i nakita, izradjenih u tečaju za modiste.

Slične stvari su bile namještene i u suprotnoj dvorani, gdje je izložila škola za šivanje rubenine, dakle raznovrsni komadi potpuno izradjenog donjeg odijela, risarije, aplikacija i t. d.

Treća dvorana na prvom podu bila je pregradjena u dva dijela. U prednjem su razni nacrti iz škole za brodogradnju, a u zadnjem nacrti potpunih zgrada i pojedinih djelova iz graditeljske škole za zidare.

Na drugom podu gdje je izložila majstorska škola za gradjevno i pokućstveno drvodjelstvo i strukovna radionica za drvodjelstvo i tokarstvo bilo je pet odjela. U prvom su početne tokarske radnje metodično izradjene i poredane, pak završne radnje izvedene najnovijim polirskim metodama, kemičnim postupcima griskanja drvlja u plitkom i dubokom rezu, intarsije, radnje ornamentirane vrućim žigom, mozaične radnje sa raznobojnim drvom i razne radnje bojadisanog drva. U ovom su odjelu i predmeti izradjeni 'batik' tehnikom, te raznim tehnikama na koži, baršunu sviti i drvetu, ornamenta sa efektima radnjâ narodne nošnje, a to od učenika i učenica javne dvorane risanja. Ovdje je bila postavljena na ogled moderna krosna (tara) dobavljena za ovu školu radi promicanja tekstilne industrije. U drugom su odjelu drvodjelske radnje ponajviše pokućstva za kuhinju i druge jednostavnije radnje iz strukovne radionice za drvodjelce.

Suprotna dvorana, takodjer podijeljena u dvoje, bila je udešena kao dvije radne sobe za gospodu (studio) sa pokućstvom iz majstorske škole za drvodjelce, a peta prostorija kao spavaća soba, sa finim pokućstvom izradjenim od učenika iste škole.

Sve su prostorije bile zgodno urešene zelenilom, sagovima i drugim dekoracijama.

Ovom prilikom mogao se razgledati i pokrajinski muzej za narodni obrt i umjetnost, kojemu je bio postavljen temelj sa lani izloženim predmetima narodnih radnja i koji se je mnogo povećao i dopunio sa lijepim primjercima narodne kućne industrije iz sve Dalmacije (Program 1911).

1913. godine Ministarstvo u Beču odobrava prvi muzejski Statut, u kojem se utvrđuje Upravni odbor a Tončić postaje upravitelj.

"z. Z. 53819-XXIb-1913.

S t a t u t

1. Zemaljski muzej za narodnu industriju i narodnu umjetnost u Splitu osnovan je kako bi se tu sakupila sva narodna djela plastične umjetnosti koja mogu poslužiti kao primjer za očuvanje i njegu nacionalnog karaktera i nacionalnih motiva, i kako bi se time promicao osjećaj za estetiku.

Muzej je također uzeo za cilj zainteresirati domaću i stranu javnost za tvorevine narodne industrije i umjetnosti, te izraditi i primijeniti narodnu ornamentiku na tvorevine umjetnog obrta i time povećati i proširiti tu granu nacionalne djelatnosti za moralne i materijalne dobiti naroda.

Konačno, on mora sakupljeni materijal pružati kao pomoć za umjetničke, folklorne i druge znanstvene studije.

2. Cilj, naveden u točki 1, postiže se:

a) stjecanjem potrebnoga novca za nabavljanje i očuvanje predmeta u pojedinačnim zbirkama;

b) stavljanjem u promet tvorevina umjetnoga obrta koji su u stilu narodnih motiva;

c) priređivanjem izlaganja i davanjem objašnjenja o izloženim predmetima u muzejskim prostorima;

d) izdavanjem stručnih i beletrističkih radova koji zadiru u narodnu industriju i narodnu umjetnost;

e) savjetovanjem i podupiranjem obrtnika, koji se bave narodnom industrijom.

3. Sredstva za muzej pribavljaju:

a) redoviti prilogi uzdržavača, promicatelja, dobročinitelja i podupirućih činilaca koji su navedeni u točki 4;

b) osobiti pokloni i posvete;

c) dobit od publikacija muzeja, novac od ulaznica, prodaja (točka 2b) itd.

4. Uzdržavači muzeja su oni autonomni i državni činitelji koji godišnje usluže prilog od najmanje 2000 K;

promicatelji su oni koji godišnje pridonese najmanje 1000 K;

dobročinitelji su oni koji godišnje pridonese barem 100 K, i podupirući članovi su oni koji mjesečno urede barem 1 K.

5. Muzej je vlasništvo zemlje Dalmacije i sjedište mu je u Splitu.

6. Uprava Instituta sastoji se:

a) od posebne Nadzorne vlasti (Kuratorium) koju su imenovali uzdržavači i promicatelji;

b) od direkcije koja je odgovorna prema Nadzornoj vlasti, a na čijem je čelu k. c. direktor Škole za gradnju i umjetni obrt u Splitu.

7. Nadzornoj vlast pripadaju slijedeći članovi: predsjednik, dopredsjednik i odbornici.

Svaki uzdržavač imenuje 2 odbornika, promicatelji po jednoga.

Predsjednik Nadzorne vlasti je Predsjednik Zemaljskog odbora kraljevine Dalmacije,

dopredsjednik je Direktor Zemaljskog muzeja za narodnu industriju i

narodnu umjetnost u Splitu.

Sam broj članova Nadzorne vlasti može se, ako nadzorna vlast tako smatra i odluči, povećati za 2 člana, a ovi mogu biti izabrani samo iz sredine dobročinitelja.

8. Nadzorna vlast zastupa Zemaljski muzej i upravlja njime; konačno rješava sve pravne, privredne i administrativne poslove po prijedlogu muzejske direkcije, te postavlja činovnike, kustose i preostalo osoblje po prijedlogu direkcije.

Odluke Nadzorne vlasti su konačne ako u njima sudjeluje natpolovična većina članova i ako je za njih suglasna većina prisutnih.

9. Odbornici Nadzorne vlasti koji su označeni točkom 6, postavljaju se na 3 godine i mogu ponovo biti postavljeni.

10. Nadzorna vlast ima pravo, na osnovu svojih statuta, stvoriti unutarnji poslovnik za razvijanje svojih posebnih poslova.

11. Direkcija se sastoji od Direktora, koji je u upravljanju iznad preostalog osoblja koje se postavlja prema potrebi i po prijedlogu Direktora, kao što su tajnik, kustosi i poslugi.

12. Direktor mora vršiti neposredan nadzor i vođenje svih muzejskih poslova. U hitnim slučajevima zastupa ga tajnik, odnosno prvi kustos.

13. Direkcija se mora baviti svim stručnim pitanjima i vršiti sve administrativne, obrtničko-praktične, znanstvene, umjetničke i didaktičke poslove.

14. Svi članovi Nadzorne vlasti, uzdržavači, promicatelji, dobročinitelji i potpornici muzeja imaju pravo slobodnog ulaza u muzejske prostorije, na izložbe, i prema posebnim propisima, pravo na korištenje biblioteke, oni besplatno dobivaju sve publikacije muzeja i mogu na sva pitanja koja se odnose na ovaj Institut, davati prijedloge i moguća izvješća.

15. U muzejske poslove se mogu ubrojiti počasnici članovi i stalni ili provizorni pomoćni organi izvan Splita, dopisnici i suradnici za nabavljanje, razmjenu, okupljanje izlagača, i uopće za sve što je vezano uz Muzej narodne industrije i narodne umjetnosti.

16. Ako je moguće, svake godine objaviti izvješće o djelovanju Zemaljskog muzeja za narodnu industriju i narodnu umjetnost u Splitu.

17. Za unutarnji red, postavljanje zbirke, priređivanje kurseva i izvršavanje svih preostalih odluka koje proizlaze iz ovoga Statuta, Direkcija će sastaviti posebne pravilnike koje ima za odobriti Nadzorna vlast.

18. Odluke sadržane ovim Statutom, može izmijeniti jedino Nadzorna vlast i to 2/3 većinom svojih članova.

*Za prijevod:
Dr. Otto v. Wallpach
k.c. tajnik namjesništva*

Važniji datumi u početku muzeja

- Otkada se za direktora Zavoda imenuje Kamilo Tončić, *Otpisom br. 211*, od 10. travnja 1906. godine, počele su prve doznake za potrebe otkupa. Tako se već 14. svibnja 1907. godine (*Otpisom br. 20031*) doznaju dotacija od K 800 za potrebe kupovanja narodnih veziva (Program 1908).
- Kamilo Tončić postaje nadzornik obrtnih škola usavršenja u pokrajini *Otpisom br. 75*, od 9. veljače 1909. godine.
- C. k. Obrtna stručna škola pretvorena je u c. k. Graditeljsku, zanatlijsku i umjetničku školu *Otpisom br. 609*, od 15. ožujka 1909. godine (Program 1909).
- Kamilo Tončić se promiče u VII. razred čina *Otpisom br. 257-XXI. b.*, od 19. svibnja 1910. godine (Program 1910).
- Tončiću se dodjeljuje stalna učiteljska služba *Otpisom br. 188-XXI. b.*, od 23. veljače 1911. godine (Program 1911).¹

Muzej za vrijeme Prvog svjetskog rata

Muzej sa školom egzistira u kući "Bartulica" do početka, odnosno rasplamsavanja Prvog svjetskog rata 1914. godine. Za vrijeme trajanja Prvog svjetskog rata Tončić skriva etnografsku zbirku i ostale muzejske predmete po kućama domoljuba (u kući Šperac iznad Pazara, blizu Biskupove palače) i u zgradi buduće Galerije umjetnina u Lovretskoj ulici, jer je vlada u Beču htjela predmete preseliti u Graz (što su austrijske vlasti bile naumile sa svim umjetničkim i ostalim vrijednim predmetima hrvatskih krajeva).

Naime, od strane Beča bio je poslan u Split dr. M. Haberlandt da privoli Tončića ne bi li muzejski fundus prenio u Beč. Kako Kamilo Tončić o tome nije želio niti razgovarati,² Bečka vlada je izdala dekret o spašavanju i očuvanju zbirki. Kako je rečeno, Tončić je, nešto sakrivši, a nešto otežući sa pakiranjem, uspio sačuvati umjetnine u Splitu.

* Prijevod sa njemačkoga prof. Božidarka Ščerbe-Haupt.

¹ Ova napredovanja uzrok su, nesumljivo, Tončićava uspjeha u bogatoj karijeri, međutim u tim uspjesima sigurno veliku ulogu ima i članstvo u splitskoj masonskoj loži "Pravda". Ivan Mužić ga nalazi na popisu te lože u dva navrata: u prepisu iz 29. srpnja 1942. godine, pod rednim brojem 57. i u spisku živih članova bivše masonske lože od 1. studenoga 1957. godine, pod rednim brojem 18. Taj zapis glasi: "Tončić ing. Kamil, pok. Josipa, rođen 28. X. 1878. god u Zadru. Ex. činovnik na Banskoj upravi, direktor muzeja narodnih rukotvorina. Stanuje u Splitu, Slavićeva br. 35." (Mužić 2001).

² "Glavu dajem, ali narodno bogatstvo i njegovu umjetnost ne dajem", kako je Tončićevu odluku epski opisao prof. Stjepan Roca (Roca 1933).

Muzej nakon prvog svjetskog rata

Nakon rata muzejski fundus se ponovo vraća u staru zgradu Zanatske škole, gdje je kratko, a 1919. godine prelazi u zgradu *Poljoprivredne škole*, blizu Arheološkog muzeja. Tu se uređuje druga stalna postava, koja je, iako u većem prostoru, opet zgusnuta i natrpana predmetima. Na tome mjestu predmeti su pohranjeni do prelaska u novu zgradu – Staru vijećnicu.

Preuzimanje muzeja i nova muzejska zgrada na Pjaci

Općinsko preuzimanje Muzeja relativno je dobro dokumentirano. Značajniji trag u tome procesu ostavlja općinski načelnik Ivo Tartaglia koji na sjednici Općinskog Vijeća, održanoj 11. srpnja 1923. godine, pod točkom 3., donosi izvješće Općinskog Upraviteljstva o Muzeju:

- *“Još u srpnju godine 1910 splitska je općina izašla u susret ondašnjemu ravnatelju graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Splitu, inž. Kamilu Tončiću, naročito pripomoći (K. 300) da otkupi priličan broj znamenitijih i karakterističnijih predmeta iz raznih strana Dalmacije, što su bili izloženi u odsjeku za narodne radnje na školskoj izložbi spomenutoga zavoda. Ovo je bio čedni zametak onda zamišljenoga pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu, ustrojenje kojega je inž. K. Tončić potaknuo svojim pozivom 21. IX. 1910, računajući u prvom redu na stalne subvencije države, Zemaljskog Odbora Dalmatinskoga i splitske općine. U sjednici 20. III. 1912 općinsko je vijeće prihvatilo ovaj zaključak: ‘Općinsko vijeće glasuje stalnu godišnju subvenciju od hiljade kruna, počamši od godine 1912, pokrajinskom muzeju za narodni obrt i umjetnost u Splitu, pod uvjet da ovaj muzej bude redovitim načinom ustanovljen i priznat kano pokrajinski zavod sa sjedištem u Splitu, a da i splitska općina bude zastupana u njegovoj upravi’. Ovako glasovanu subvenciju općinska je blagajnica redovito isplaćivala, osim godine 1915, 1916, 1917 i 1918 kad su je vladini povjerenici upravitelju općine bili ukinuli. Za prošlu godinu isplaćeno 1000 dinara. Država i pokrajina takodjer su nekih godina doznačivale subvenciju ovom muzeju, ali se nikada nije moglo doći do njegova zakonitog uređenja kano javne ustanove, niti pokrajinske, kako se je u početku namjeravalo, niti neodvisne, niti državne i ako je privremeno smješten u državnoj Srednjoj tehničkoj školi u Splitu. Nažalost treba priznati, da ova znamenita ustanova nailazi na slabo razumijevanje kod onih, koji bi je u prvom redu bili dužni da podupru i zaštite, a kad bi prestala žilava aktivnost Inž. Tončića da bi ozbiljno bio kompromitovan njezin opstanak. Važnost je pak ovoga muzeja već tolika, da bi bila nenadoknativa šteta, kad bi i samo nastao*

zastoj u njegovu razvitku i napredovanju. Grad Split, koji s ponosom gleda na ovaj Narodni Muzej, ne može i neće dopuštati da on zakrčlja i propadne, već će ga, kano nezavisnu općinsku instituciju, prama namjeri njegova zaslužnog osnivača, podignuti na diku sebi i čitavom našem narodu.

Općinsko upraviteljstvo predlaže:

1. Narodni Muzej ustanovljen u Splitu ustrajnim trinaestogodišnjim zauzimanjem i glavnom zaslugom inž. Kamila Tončića, preuzimlje kano nezavisnu općinsku instituciju grada Splita Splitska općina, sa svrhom da mu osigura što bolji razvitak i opstanak, a uz obvezu, da će od godine 1924 u općinski proračun uvrštavati dotaciju za njegovo pristojno uzdržavanje i da će mu providjeti potrebita pomješća koja će se po preseljenju općinskoga ureda prema sadanjim zahtjevima adaptirati u staromu općinskomu domu na Narodnomu Trgu.

2. Na izvršenje zaključka pod 1 općinsko vijeće daje nalog općinskom upraviteljstvu nek inventarno preuzme Narodni Muzej u Splitu od njegova utemeljitelja inž. Kamila Tončića, ali pod izričitim utanačenjem da će inž. Kamil Tončić dok mu sile i prilike budu dopuštale ostati i nadalje direktorom ovoga Narodnog Muzeja, što će se sa svim potrebitim pravilima i odredbama uglaviti u zakladnom spisu, koji će općinsko upraviteljstvo sporazumno i sutjecajem inž. K. Tončića sastaviti, te ga prikazati na odobrenje općinskom Vijeću i nadležnoj zakladnoj vlasti.”

Na samoj sjednici donio se slijedeći zapisnik o 35. redovitoj sjednici splitskog općinskog Vijeća, sazvanoj načelnikovim pozivom br. 1118/2 od 29. lipnja 1923., a održanoj u foyeru općinskog kazališta u Splitu dana 11 srpnja 1923. godine:

“Ommissis

3. Narodni Muzej u Splitu

Općinski savjetnik Dujam Mikačić čita izvješće općinskog upraviteljstva. Predsjednik otvara raspravu izjavljujuć da ovaj predlog sadrži jedan od najboljih posala kojeg je općina ikada izvela, a grad će imati muzej kakovog i zaslužuje. Imati će i tereta, ali taj muzej je tekovina kakova drugi tko nema. – Predlaže da vijeće doda predlog općinskog upraviteljstva u svom zaključku.

Općinski vijećnik Filip Muljačić ističe mar, ljubav i zamjernu čednost g. ing. Kamila Tončića, koji je do sada bio zapostavljen te se njegova sposobnost nije izrabila na korist grada.

Predsjednik jer nitko više ne pita riječ, stavlja na glasovanje predlog općinskog upraviteljstva sa svojim dodatnim prijedlogom:

1. Narodni Muzej, ustanovljen u Splitu ustrajnim trinaestogodišnjim zauzimanjem i glavnom zaslugom inž. Kamila Tončića, (...)

2. Na izvršenje zaključka pod 1. općinsko vijeće daje nalog općinskom upraviteljstvu nek inventarno preuzme Narodni Muzej u Splitu od njegova utemeljitelja inž. Kamila Tončića, (...)

Općinsko Vijeće izražuje tom zgodom g. ing. Kamilu Tončiću duboku harnost, jer je njegovom zamisli i gvozdеноm ustrajnošću stvorena u našem gradu ova najljepša institucija, koju je on dugo godina sam požrtvovno vodio.

Vijeće prima predlog jednoglasno.”

Na kraju ovoga procesa preuzimanja Muzeja, Općinsko upraviteljstvo 10. kolovoza iste godine službeno Kamila Tončića obavješćuje (predmet br. 3732) o odluci Općinskoga vijeća, te izražava nadu u procvat muzeja.

Protivljenje don Frane Bulića

Protiv ulaska Etnografskog muzeja u zgradu Stare vijećnice naročito se protivio poznati splitski arheolog don Frane Bulić (vidi i Piplović 1998):

- *"Odavna se pronasjaju glasovi, da to Općinsko Upraviteljstvo kani zapustiti ovu historijsko-umjetničku zgradu, te se preseliti cijelim uredom u jednu od onih zgrada podignutih u birokratsko-erarijalnom stilu na putu prema Solinu god. 1920.-21.*

Istina, sadašnja općinska zgrada pretijesna je za sadašnje potrebe sve više rastuće općinske uprave, tako da je jedan dio uredâ već od godina smješten po raznim zgradama grada. Ali se stara zgrada nesmije konačno zapustiti, da se pretvori u koju zbirku, biblioteku, banku itd. Ne smije se pretvoriti ovakva zgrada niti u etnografski muzej, jer predmeti u njemu sadržani nebi mogli biti u harmoniji sa ovom gradskom zgradom i njezinom poviješću. Ako bi se u Općinski Dom imala smjestiti kakva zbirka, to bi se imala smjestiti samo Zbirka gradskih uspomena, na pr. stare slike (vedute) grada Splita kroz vijekove, portreti zaslužnih Splićana starije i nove dobe, grbovi starih familija, stare zastave raznih društava, knjige o Splitu, staro pokućstvo splitskih obitelji u gradu i u varošima, stare splitske nošnje građana i varošana itd." (Bulić 1923).³

³ Kamilu Tončiću nije bio sklon arheolog don *Frane Bulić*, zbog različitih koncepcija shvaćanja muzeološkog rada: dok je Tončić zastupao stav o skupljanju svega što je lijepo, Bulić se već povodio strogo i isključivo znanstvenim porivima, uostalom radio je u ustanovi s mnogo dužom tradicijom (Arheološki muzej u Splitu). Ili je možda uzrok netrpeljivosti u činjenici da je Tončić bio dobar s *Lujom Marunom* iz Knina, Bulićevim konkurentom u to vrijeme.

Pravilnik Narodnog Muzeja u Splitu iz 1927. godine

Drugi pravilnik muzeja (nakon statuta iz 1913. godine) napisan je 1926. godine, a usvojen od strane Splitske općine 1927. godine. Pravilnik je rezultat preuzimanja muzeja u vlasništvo Općine Split 1923. godine.

"Pravilnik Narodnog Muzeja u Splitu"

Čl. 1.

"Narodni Muzej" u Splitu, utemeljen je da se u njemu prikupljaju svi radovi narodne umjetnosti, koji mogu promicati estetski osjećaj i koji mogu poslužiti kao ogled za očuvanje i gojenje narodnog karaktera i narodnih motiva.

Muzeju je također svrha, da izlaganjem zainteresira domaću javnost pa i inostranstvo, za tvorevine narodnog obrta i narodnog umjeća; - napokon da sakupljeni materijal posluži kao gradnja umjetničkim folklorističkim i drugim znanstvenim studijama.

Čl. 2.

Svrha koja je ustanovljena u čl. 1. postizava se:

- a) Priredjivanjem predavanja i tumačenjem izložbenih predmeta u muzealnim prostorijama;*
- b) izdavanjem stručnih i beletrističkih radnja, koje zasijecaju i u narodni obrt i umjetnost;*
- c) savjetovanjem i podupiranjem onih radenika, koji se bave narodnim obrtom.*

Čl. 3.

Muzej je nezavisna općinska inštitucija grada Splita.

Čl. 4.

Općinsko Upraviteljstvo vodi vrhovni nadzor nad muzejom.

Čl. 5.

Sredstva za nabavu muzealnih predmeta i za pristojno uzdržavanje muzeja, daje općina grada Splita.

Čl. 6.

Uprava muzeja sastoji se od direktora, koji upravlja muzejom od kustosa i prema potrebi od drugih činovnika muzeja, koji mogu biti počasnici ili imati jednu godišnju nagradu ili pak biti uvršteni u kaderu općinskih činovnika.

Čl. 7.

Sve namještenike muzeja postavlja direktor u sporazumu sa općinskom upravom.

Čl. 8.

Svi troškovi za muzej imaju se uvrstiti svake godine u općinskom proračunu.

Čl. 9.

Direktor muzeja ima da sastavi posebni unutarnji red, koji ima biti odobren od općinske uprave."

Prelazak u Galeriju umjetnina u Lovretskoj ulici

Kamilo Tončić se osim rada u Etnografskom muzeju aktivno bavio i likovnom sakupljačkom djelatnošću. Pogledajmo što o tome kaže uvaženi Josip Matasović 1923. godine:

- “(...) *Trebalo bi dakle iz tih amaterurskih prilika izvesti osnovu za organiziranje naučno solidnog jednog etnografskog muzeja, pa odlučiti deplasirano svrstavanje objekata savremene likovne umjetnosti nuz. folklorska materijalija, ili napokon organizirati i u Splitu autonomne odjele jednoga Narodnog muzeja po tipu zagrebačkom tako, da bi i u posabranome moderne slike i kipovi našli svoje odijeljeno svrsi shodno mjesto*” (Matasović 1923, Matasović 1993).

Cijenjeni zagrebački i hrvatski muzejski radnik dobro je uočio probleme splitskoga muzeja i predvidio razvoj događaja, s tom razlikom što su osnovana dva nezavisna muzeja a ne jedan veliki, što vjerojatno ima svoje razloge. Jedan od najvećih je, nesumnjivo, problem prostora, koji će određivati sudbinu i Etnografskoga muzeja i Galerije umjetnina kako tada tako i danas. Nadalje, Matasović je bio zbunjen i nazivom muzeja, jer ono “narodni” nije shvaćao kao “etnografski”, već kao “nacionalni” ili “opći”.

Godine 1931. Kamilo Tončić osniva i Galeriju umjetnina u Splitu u Lovretskoj ulici br. 5 (s Angeom Uvodićem kao kustosom, a uz pomoć Ive Tartaglie), gdje je također direktor od 1931. do 1941. godine (o tome i u Majstorović 2001).

Zanimljiv je dopis Općinskog upraviteljstva br. 6989/4, od 12. prosinca 1924. godine, gdje se Kamilu Tončiću, ravnatelju Narodnog muzeja, potvrđuje da su od njega kao ravnatelja muzeja primili umjetnine koje su sa strane općine bile predane u pohranu rečenome muzeju. Između ostaloga, tu se kao autori spominju Ljubo Babić, Branislav Dešković, Toma Rosandić, Zoe Borelli i drugi. A na kraju dokumenta se napominje:

- “*Ovom prigodom se ustanovilo da iz popisa fali skulptura Meštrovićeva “Gajdaš”, koju je umjetnik bio onom prigodom darovao, ali je bila oštećena. I ako je ova umjetnina oštećena - a nije isključeno da bi se mogla restaurirati - ipak bi za novu “Općinsku galeriju umjetnina” bila od velike vrijednosti, pak Vas ovo upraviteljstvo moli da i ovu umjetninu izručite općini ma u kojem se stanju nalazila*”.

Postoji, naravno, mnoštvo dokumenata koji govore o odnosu Etnografskoga muzeja i Galerije umjetnina, no njihovo nabranje nije nužno za ovu prigodu. Spominjanje Galerije umjetnina već 1924. godine svjedoči o kontinuiranome trudu da se ostvari jedna zasebna ustanova koja bi sadržavala likovne umjetnine, a spomenuta imena govore sama za sebe o kvaliteti pohranjenih umjetnina.

Promotrimo sada što je Kamilo Tončić izjavio pri svečanome otvorenju Galerije umjetnina 1. prosinca 1931. godine. Tončić, naime, tada obznanjuje svoj stav prema narodnoj umjetnosti, ali i objašnjava osnivanje same Galerije:

- *"Kad sam pred nekih 20 godina započeo da sakupljam radove naše narodne ornamentike, nisam mogao ni u snu pomisliti da ću u onim prostim kolibama i zabitim selima naći toliko obilje narodnog blaga (...) umjetničkog shvaćanja. Ta prva moja ideja postavila je temelje Etnografskom muzeju. Naša narodna ornamentika najbolji je izražaj istančanog i profinjenog ukusa i bujne mašte. Narodni su motivi puni neke čarobne snage i umjetničke ljepote (...) narodna umjetnička duša nije mogla da ostane ograničena oko samih ornamentalnih radova, već pojedini sinovi našeg naroda, zadojeni naslijeđenim umjetničkim sklonostima, a obrazovani stvorili su karakteristike naše nacionalne umjetnosti. Pa kao što narodne umotvorine rasijane (...) nisu pružale jedinstveni pogled u svu ljepotu, harmoniju boja i estetiku tako i radovi naših umjetnika raštrkani nisu mogli da nam pokažu jedinstvenu sliku njihove stvaralačke snage" (Čulinović-Konstantinović 1990).*

Dva dokumenta krajem Drugoga svjetskog rata spominju likovne radove i etnografske predmete koji su razmijenjeni između Etnografskog muzeja i Umjetničke Galerije (zapravo Galerije umjetnina). U prvome, od 14. ožujka 1945. godine, Etnografski muzej se "odriče" prava na 31 sliku (autora Miše, Kreiner, Katunarić, Botteri, Tartaglia, Vidović, Rački, Bužan, Medović, Kljaković, Marinković, Palavicini, Rendić, Rosandić, Meštrović, Mirković, Tolić, Radovani, Uvodić, Bukovac), te se na kraju zaključuje:

- *"Pošto navedeni radovi nemaju direktne veze s Etnografskim muzejem, ustupaju se stoga Umjetničkoj Galeriji. Time se istovremeno poništavaju ranije izdati reversi (...)" (sign. EMS-D-25/e-4, red. br. 440).*

Tri dana nakon ovoga dokumenta nastaje novi, gdje Umjetnička Galerija potvrđuje zamjenu sa Etnografskim muzejem, gdje se "odriče" prije predanih predmeta - među klasičnim etnografskim eksponatima, spominju se tu i dva ulja na platnu Ante Franičevića Etnografski motivi I. i Etnografski motivi II., te se na kraju ističe:

- *"Pošto je sa strane pročelnika Prosvjetnog odjela Oblasnog N.O.O prihvaćen prijedlog uprave Galerije, da se s Narodnim etnografskim muzejem u Splitu mogu izvršiti zamjene objekata koji po svome karakteru odgovaraju više jednoj ili drugoj od ovih dvaju ustanova - ustupaju se stoga Narodnom etnografskom muzeju u Splitu gore pobrojani predmeti, u zamjenu za predmete primljene od istog muzeja dopisom od 14. III. 1945."*

Muzejski prostori u zgradi u Bernardinovom prolazu

Prostore u *Bernardovom prolazu I* Muzej i tadašnji povjerenik Dušan Stanojević potražuje već od 8. ožujka 1945. godine (*spis 91/45*):

- *"Budući moramo u prostorijama Bračko-Amerikanske Banke pristupiti restauriranju zgrade za Etnografski muzej, a koje je Tebi već poznato, molimo Te da dadeš nalog da bi pronašli jedne podesne prostorije za tu banku, da bi mogli početi radovima."*

Rješenje o uređenju prostora Dušan Stanojević nudi (tada zgrada *Bračko-amerikanske banke*) 15. ožujka 1945. godine (*spis 104/45*):

- *"Budući da pristupamo preuredjenju Etnografskog Muzeja u Splitu, to se obraćamo Klubu Kulturnih Radnika Hrvatske za Dalmaciju da nam pomogne svojim mišljenjem i saradnjom oko preuredjenja, jer ih smatramo najpozvanijim za tu svrhu."*

Proširenje ovoga Muzeja na Narodnom Trgu 3 Proširuje se na susjednoj zgradi Bračko Amerikanske Banke, pak bi trebalo:

1/. Donjeti jedno rješenje oko spajanja mosta za prijeći iz jedne zgrade u drugu.

2/. Donjeti rješenje oko preuredjenja unutrašnjosti zgrade Bračko Amerikanske Banke za svrhe muzeja".

Tada se traži čak i spajanje sa zgradom na adresi Iza lože 1. Muzej je u prostore u Bernardovoj ušao i o tome obavijestio nadležne 28. lipnja 1945. godine (*spis 185/45*) i to samo na drugi kat jer se banka još nije iselila sa prvoga kata:

- *"U saglasnosti sa Narodnim vlastima bilo je utanačeno da ga proširimo u prostorije I i II sprata zgrade vlasnosti Bračko-Amerikanske Banke."*

Veza između sadašnjih prostorija i Bračko-Amerikanske Banke trebao je biti mostić koji se je imao konstruisati. Vidjevši malo bolje, moglo se je odmah doći do zaključka da su i te prostorije nepodesne i skučene. Uz to je Narodna Vlast bila prezaposlena sa mnogo vitalnijih problema, a Bračko-Amerikanska Banka zbog velikih tehničkih poteškoća nije mogla da iseli sa prvog sprata i tako smo odustali od jednog zbilja nepotrebnog posla, jer bi se kasnije ipak morali odseliti.

No ipak se nešto moralo urediti i mi smo uredili sadašnje prostorije u staroj Općinskoj Vijećnici, izvršili mnoge preinake u samom rasporedu izložbenih predmeta. (...)

Uz to je došla želja naše Federativne Vlade za Hrvatsku da se u svim prostorima otvori historijsko zasjedanje. Tako smo ustupili prizemne prostorije i skućili se u gornje dvije dvorane. (...)

Jedan dio namještaja i ormara nalazi se u Bračko-Amerikanskoj Banci na II spratu, a nešto i na I. Jedan pak dio u drvodjelskoj

radionici Prosvjetnog odjela u Arcidiakonovoj ulici. Vrijedniji dio nakita pak nalazi se u kasi Galerije slika".

Sa Bankom za Primorje d.d. Muzej sklapa prvi ugovor 1. srpnja 1945. godine, da bi nakon toga i Gradski narodni odbor potpisao u ime Muzeja sa istom bankom ugovor o najmu 12. prosinca 1945. godine.

Muzej je istjeran nakon nekoliko godina iz ovih prostora, da bi se ponovo vratio u njih i to odlukom gradskoga vijeća od 26. svibnja 1997. godine za drugi kat (Klasa: 022-01/97-01/7, Ur. broj: 2181/01-02-97-40), i odlukom gradskog vijeća od 22. svibnja 2001. godine za prvi kat (Klasa: 022-01/01-01/20, Ur. broj: 2181/01-15-01/18).

Dušan Stanojević, povjerenik muzeja

Kamilo Tončić bio je direktor muzeja do listopada 1944. godine, kada odlazi u mirovinu. Kao povjerenik muzeja postavljen je kipar Dušan Stanojević, koji je na tome mjestu bio od listopada 1944. do svibnja 1946. godine, kada ga zamjenjuje Tončićeva rođakinja po majčinoj liniji, inače otprije zaposlena u muzeju, gospođa Aida Koludrović. *Stanojević, Dušan* (Split, 3. 03. 1909. – Split, 28. 08. 1981.) bio je kipar i upravitelj Etnografskog muzeja u Splitu od 1944. do 1946. godine. Pokreće rad muzeja nakon ratnih godina.

Stanojević je napravio primopredaju s Tončićem i nakon toga Tončić, javno i privatno osramoćen, ponižen i uvrijeđen, više nikada nije kročio u Muzej. Nagovarali su ga mnogi da se ponovno uključi u rad međutim bez uspjeha.

Tako gosp. Tvrтко Čubelić, kustos pripravnik zagrebačkoga Etnografskoga muzeja (dodijeljen u studenome 1946. godine na rad u Etnografski muzej u Splitu), 1947. godine izvješćuje Odsjek za muzeje Odjela za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete:

- *"(...) Pitanje ing. Kamila Tončića.- Inicijator oko osnivanja ovog muzeja, glavni i jedini sakupljač muzejske građe, jedini izlagač građe u muzeju, ravnatelj ovog muzeja od osnutka sve do 1945. g., bio je ing. K. Tončić. U sakupljanju muzejske građe uložena je velika i ustrajna ljubav, neprekinuta i zanosna upornost, koja je u velikoj mjeri prešla okvire službene obaveze i dužnosti. Ing. K. Tončić bio istovremeno funkcioner na mnogim odgovornim mjestima: direktor Srednje tehničke škole, Inspektor za stručno školstvo, direktor Poslovnice za umjetni obrt i t. d. Sa sviju ovih položaja on je izdašno pomagao i materijalno i moralno ovaj muzej. Tako je ovaj muzej mogao jedino nastati sretnim povezivanjem odgovornih položaja i ljubavi prema etnografskoj građi u osobi jednog te istog čovjeka. Prilikom preuzimanja ovog muzeja sa strane Općinskog vijeća Split bilo je određeno, da će ing. K. Tončić ostati direktor ovog muzeja, dok mu to snage dopuštaju.*

Međutim nakon Oslobođenja uklonjen je s položaja direktora ovog muzeja ing. K. Tončić na način, koji je njega povredio do te mjere, da on neće više da dolazi u ovaj muzej. A ipak bilo bi neophodno potrebno, da ing. K. Tončić dođe u ovaj muzej, jer bi sam muzej imao od toga ponovno veliku korist: muzej bi mogao dobiti od imenovanog još neke darove, mogao bi se nadalje koristiti u mnogočemu njegovim poznavanjem terena, nadalje bi muzej mogao podacima imenovanog nadopuniti mnogu prazninu u provenijenciji nekih muzejskih predmeta. Konačno bilo bi potpuno na mjestu, da se ovome čovjeku oda neko priznanje za njegov rad i zalaganje oko ovog muzeja u vidu nekog pismenog očitovanja, potpisanog i od Naslova i od Uprave muzeja. Poslije toga bi ing. K. Tončić prešao preko neugodnih momenata.

Prije nego što se potpisani odlučio da iznese ovo pitanje pred Naslov, ispitao je neke okolnosti. Razgovarao je s konzervatorom dr. Cvitom Fiskovićem, koji je razgovarao s tajnikom Gradskog Narodnog Odbora Split. Saopćeno je, da se s ing. K. Tončićem može raditi. (...)"

Povjerenik muzeja Dušan Stanojević, inače korektan voditelj muzeja u godinama neimaštine i nanovog uspostavljanja rada u toj instituciji, u svome godišnjem izvještaju od 21. prosinca 1945. godine o stanju muzeja piše:

- *"Koncem 1941. rekvirirali su Talijani zgradu, u kojoj se nalazi Narodni etnografski muzej. Cijeli materijal prenet je u bivšoj ban. Galeriji. Zgrada, u kojoj su fašisti divljali bila je oštećena i neuporabiva (...) Cijeli muzejski materijal skupa sa zbirakama ležao je u neredu u bivšoj ban. Galeriji. Sav taj materijal dovezli smo u sadašnje prostorije. Montirali smo ormare. Robu smo izlučili po vrstama i pokrajinama. Najbolje primjerke iz Dalmacije odvojili smo, te smo ih izložili. (...) Za mnogo predmeta nema nikakvih podataka o njima. Iste ustanovljujemo, ali poteškoća leži u manjkavosti stručne literature i nepredviđen kredit za ispitivanje na terenu. (...) Prizemnu dvoranu smo jednom potpuno ispraznili, jer je poslužila za Zasjedanje Hrvatske Vlade (...)."*

Aida Koludrović – dostojna zamjena Tončiću

Godine 1946. bio je postavljen peti muzejski postav, prvi koji nije radio Kamilo Tončić, tada već maknut iz kulturnoga života Splita. Muzej kreće određenijim putem, te se specijalizira kao etnografski i službeno naziva *Etnografski muzej u Splitu*. U tome vremenu direktor muzeja bila je Aida Koludrović (postavljena na to mjesto 1. lipnja 1946. godine), koju 1959. godine zamjenjuje Leonilda Vidović. Inače Aida Koludrović je u muzeju radila od polovice 1935. godine.

I Aida Koludrović (rođena 1886. u Kujbiševu, Rusija, od oca Perikla Koludrović, hrvata i majke Marije rođ. Visocki, ruskinje; kao dijete došla u Split gdje živi do smrti 12. 09. 1976. godine) radila je u vrlo otežanim okolnostima, kada je trebalo uspostaviti pravi stručni, etnološki i muzeološki rad. U svome mjesečnom izvještaju od 9. svibnja 1949. godine dotiče se bolnih tema muzeja:

- *"Vrijedniji dio kolekcije nakita Etnografskog muzeja u Splitu, u kojem ima mnogo zlatnih predmeta pokićenih sitnim biserom, bio je pohranjen koncem 1943 god. u blagajni Galerije umjetnina u čijim je prostorijama bio sve do konca rata smješten i Etnografski muzej. Ti predmeti su bili ondje sklonjeni iz vitrina u kojima su bili izloženi, za vrijeme najžešćeg bombardiranja od strane Nijemaca, kako bi se bar donekle osigurali proti štetnim posljedicama eventualnih pogodaka. Osoblje, koje je tu pohranu vršilo, uz opasnost po vlastiti život, nije imalo vremena da izvrši neki popis, a to nije bilo ni potrebno da se izvrši, pošto su i tako sve kolekcije muzeja bile smještene u Galeriji umjetnina. Nakon Oslobođenja, i to baš dana 7. XII. 1944 god. sastala se komisija Gradskog N.O. u čijem se nadležstvu onda nalazio Etnografski muzej, da preuzme taj nakit od bivšeg direktora muzeja druga K. Tončića. (...)"*

Nisu ovo jedini problemi s kojima se muzej u poslijeratnom periodu susretao. Većina uredske opreme (naročito namještaj) bio je razdijeljen raznim organizacijama. Za primjer sačuvan je dokument od 12. siječnja 1948. gdje Gradski odbor AFŽ-a traži od muzeja da ustupi stolić i dvije stolice izrađene u Obrtnoj školi u Splitu, a za uzvrat će Gradski odbor nabaviti određeni broj knjiga iz područja etnologije. Ili, žalba muzeja na rješenje Povjereništva unutrašnjih poslova od 30. rujna 1950. gdje se traži od muzeja da na svaki kat postavi "jedno bure i dva sića vode". Aida Koludrović, između ostaloga kaže da

- *"jedna naučna ustanova, kao što je muzej, mora biti i postavom i vanjskim izgledom na visini svojih didaktičkih i kulturnih ciljeva".*

Muzejski prostori na adresi Iza lože 4

Prostor na prvome katu na adresi *Iza lože 4* Muzej koristi slijedom Ugovora br. 71 datiran 18. kolovoza 1984. godine. Kako je Muzej imao sustanara u tim prostorima, odlukom gradskog vijeća od 26. svibnja 1997. godine iskazan je interes za iseljenjem tog sustanara, što se naknadno i obavilo (Klasa: 022-01/97-01/7, Ur. broj: 2181/01-02-97-40). U Ugovoru se izričito naglašava da se radi o prvome katu i prizemlju na adresi *Iza lože 4/I* za djelatnost – *skladište*. Ugovor teče od dana 15. kolovoza 1984. godine.

Muzejski prostori na adresi Iza lože 9

Prostor prvoga kata na adresi *Iza lože 9* Muzej koristi slijedom *Ugovora br. 736* od 25. svibnja 1990. godine. Budući smo navedeni prostor koristili i prije nego što je došao u posjed Grada zamjenom nekretnina između Grada i Slobodne Dalmacije, prostor smo nastavili koristiti pod istim uvjetima. Ugovor je zaključen na temelju Odluke o zamjeni prava korištenja nekretnina, između Izvršnog vijeća općine Split i Slobodne Dalmacije od 13. travnja 1990. i odluke Odbora za upravljanje, gospodarenje i izgradnju poslovnog prostora sa 59. sjednice od 13. listopada 1989. godine.

Literatura

- *Arhiv*. Etnografski muzej Split.
- BRAICA, SILVIO. 1993. Riječ urednika povodm izložbe "Jučer, danas, ...?". *Ethnologica Dalmatica 2*: 5-6.
- BRAICA, SILVIO. 1993. Djelatnost Etnografskog muzeja u Splitu od osnutka do 1992. godine. *Ethnologica Dalmatica 2*: 33-57.
- BRAICA, SILVIO. 2000. *90 godina Etnografskog muzeja Split. 1910-2000*. Split: Etnografski muzej Split.
- BRAICA, SILVIO. 2000a. Iz povijesti hrvatske i svjetske etnologije (pojmovnik, drugi dio). *Ethnologica Dalmatica 9*: 5-26.
- BULIĆ, FRANE. 1923. "Izvešće o djelatnosti Pokrajinskog Konservatorskog Ureda za Dalmaciju u Splitu za god. 1923.", u *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku XLVI. Prilog II*. Split.
- ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, VESNA. 1990. Proučavanje narodne kulture i Etnografski muzej u Splitu – u povodu osamdesete obljetnice muzeja. *Kulturna baština 20*: 37-56.
- ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, VESNA. 1993. "Veze Etnografskog muzeja i Graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Splitu", u *100 Godina Obrtničke škole u Splitu 1891-1991*. str. 117-142. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine - Književni krug.
- ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, VESNA. 1995/1996. Aida Koludrović - direktor Etnografskog muzeja u Splitu. *Ethnologica Dalmatica 4-5*: 115-130.
- 1931. "Galerija umjetnosti primorske banovine", u *Svijet*. str. 564. Zagreb.
- IVANČIĆ, SANJA. 1993. Tragom Kamila Tončića. *Ethnologica Dalmatica 2*: 25-31.
- IVANČIĆ, SANJA. 1997. "Okvir za muzej i sliku", u *Umjetnost o narodu*. str. 7-10. Split: Etnografski muzej.

- IVANČIĆ, SANJA. 1999. "Tragom Kamila Tončića (osnivača, dugogodišnjeg ravnatelja i kustosa EMS)", u *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj*. str. 170-174. Osijek.
- 9. 07. 1910. "Izložba Obrtne škole u Splitu", u *Narodni list*. Zadar.
- MAJSTOROVIĆ, BOŽO. 2001. *Antologijska djela Galerije umjetnina*. Split: Galerija umjetnina Split.
- MATASOVIĆ, JOSIP. 1923. Bilješke. *Narodna starina 4*: 94-95.
- MATASOVIĆ, JOSIP. 1993. Bilješke. *Ethnologica Dalmatica 2*: 73-74.
- MUŽIĆ, IVAN. 2001. *Masonstvo u Hrvata*. Split: Marjan knjiga.
- PELEGRIN. 1911. "Pokrajinski muzej za obrt i umjetnost", u *Jug*. br. 2. str. 65-66.
- PIPLOVIĆ, STANKO. 1998. "Osnivanje i izgradnja prvih muzeja u Splitu", u *Naš Museum*. str. 111-126. Zagreb.
- 1908. *Program za školsku godinu 1907-1908*. Split: C.K. Obrtnička stručna škola u Splitu.
- 1909. *Program za školsku godinu 1908-1909*. Split: C. K. Graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu.
- 1910. *Program za školsku godinu 1909-1910*. Split: C. K. Graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu.
- 1911. *Program za školsku godinu 1910.-1911*. Split: C. K. Graditeljska, zanatlijska i umjetnička škola u Splitu.
- RISSONDO, VLADIMIR. 1992. Kipar Dušan Stanojević. *Mogućnosti 8-9-10*: 620-622.
- ROCA, STJEPAN. 20. 07. 1910. "Jedna znamenita izložba", u *Narodni list*. str. 1. Zadar.
- ROCA, STJEPAN. 1933. "Na mucu se poznaju junaci", u *Spomenica 25-godišnjice Državne muške i ženske zanatske škole i 40-godišnjice Stručne produžene škole (Šegrtske škole) u Splitu*. str. 30-34. Split.
- 1933. *Spomenica 25-godišnjice Državne muške i ženske zanatske škole i 40-godišnjice Stručne produžene škole (Šegrtske škole) u Splitu*. Split.
- 1993. *100 Godina Obrtničke škole u Splitu 1891-1991*. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine - Književni krug.
- TONČIĆ, KAMILO. 1913. Pokrajinski muzej za narodni obrt i umjetnost u Spljetu, *Koledar Pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu 1*: 3-5.
- VJERA. 13. i 16. 07. 1910. "Izložba učeničkih radnja školske god. 1909-910 ć. kr. graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Spljetu, te predmeta narodnog domaćeg obrta", u *Smotra Dalmatinska*. str. 2 i 3. Zadar.

Najvjerojatnija lokacija prve zgrade Obrtne škole i Muzeja, tzv kuća Bartulica na Lučcu. Zgrada je srušena nakon I. svj. rata, te je sačuvano samo prizemlje. Još uvijek nije jasno koja je od ove dvije kuće ona u koju je zalazila i Jozefa Marija. Umjesto današnjeg parkinga uz cestu bila je još jedna zgrada koju je koristila Škola, a u kojoj su za vrijeme I. svjetskog rata bile sakrivene umjetnine mnogih uključujući i Ivana Meštrovića.

Kuća Šperac ponad Pazara u kojoj je Tončić za vrijeme I. svjetskog rata skrivao dio umjetnina.

Bivša zgrada Škole na Lučcu, poslije tzv. željezničarska menza.

"Kuća Draganja", odmah do "kuće Bartulice", sastajalište umjetnika.

Zgrada Poljoprivredne a kasnije Tehničke škole kraj Arheološkog muzeja, gdje su Škola i Muzej preselili nakon I. svjetskog rata.

Rad u Obrtnoj školi. Daleko od europskog pojma dizajna.

Detalj s jedne od prvih izložbi u Obrtnoj školi. Ovakvih vrijednih i sistematiziranih arhivskih snimaka ima podosta u Etnografskom muzeju i Muzeju grada Splita.

Detalj s jedne od godišnjih izložbi učeničkih radova Obrtne škole.

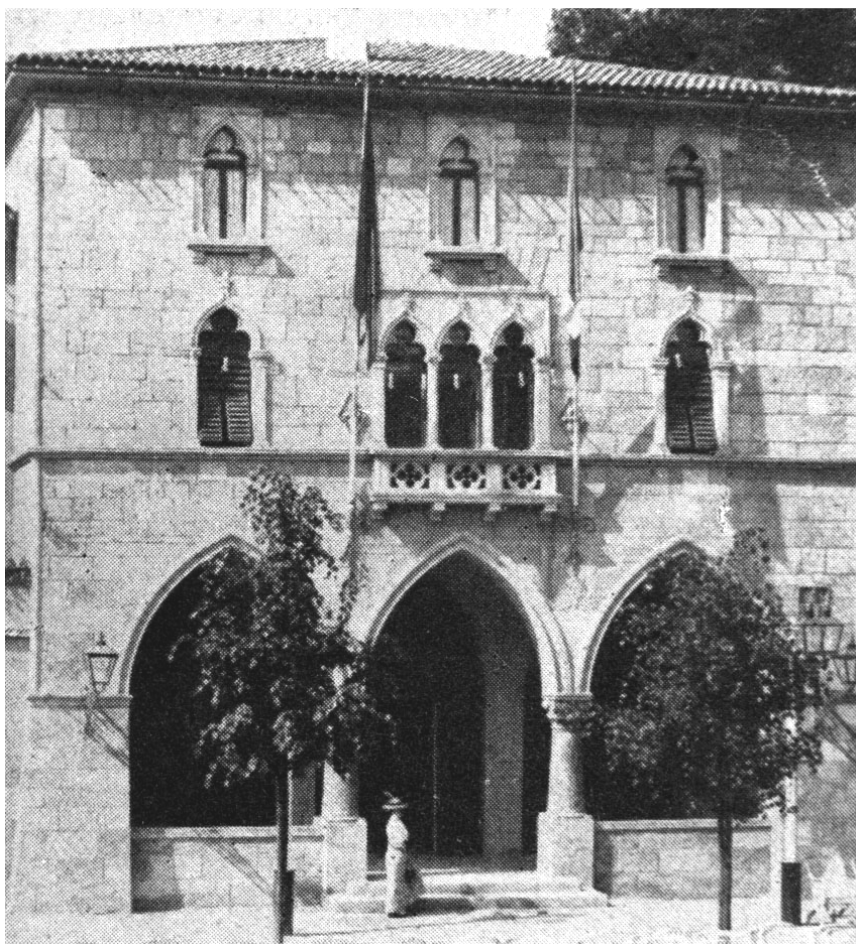
Detalj s jedne od godišnjih izložbi učeničkih radova Obrtne škole.

Rad u Obrtnoj školi 1918. godine

Zgrada Galerije umjetnina u kojoj je Tončić sakrivao umjetnine za vrijeme II. svjetskog rata.

Zgrada Stare vijećnice u koju je Muzej "privremeno" uselio davne 1924. godine. Samo što ovo nije snimak sa splitske Pjace već rekonstrukcija Stare vijećnice na Jadranskoj izložbi u Beču 1913. godine.

Zgrada Bračko-amerikanske banke, nekada i danas zgrada Etnografskog muzeja Split.

MORE ABOUT THE BEGINNINGS OF THE ETHNOGRAPHIC MUSEUM SPLIT

(Summary)

As a result of general misunderstanding or denial of historical problems and disregard of the writings published by the Museum present or former staff, many experts find a motive and reason to write about the history of the Split Ethnographic Museum. Although the principal relevant documents are kept by this very institution, those who try to interpret certain issues from the history of the Museum or the town, rarely look for answers within this institution. Besides, by disregarding the Museum's professionals, they tend to interpret the Museum history and its founder's activities in a very shallow or false way, to say the least.